

ZACHOWANIA MŁODZIEŻY MIASTA POGRANICZA POLSKO- -NIEMIECKIEGO WOBEC RODZICÓW

LESZEK GOŁDYKA, KRZYSZTOF LISOWSKI

ABSTRACT: Gołdyka Leszek, Lisowski Krzysztof, *Zachowania młodzieży miasta pogranicza polsko-niemieckiego wobec rodziców* (Behaviour of the youth inhabiting Polish-German border towns towards their parents). Roczniki Socjologii Rodziny, XII, Poznań 2000. Adam Mickiewicz University Press, pp. 71-82. ISBN 83-232-1056-X. ISSN 0867-2059. Text in Polish with a summary in English.

Leszek Gołdyka, Krzysztof Lisowski, Wyższa Szkoła Pedagogiczna (Pedagogical University in Zielona Góra), Al. Wojska Polskiego 65, 65-762 Zielona Góra, Polska-Poland.

I. UWAGI WSTĘPNE

Wnioski wyprowadzane z badań socjologicznych prowadzonych na pograniczu polsko-niemieckim wskazują, iż jest ono bardzo interesującym terenem badań. Wyniki wielu badań pozwalają na przykład na wysunięcie hipotezy, iż pogranicze odznacza się na tyle istotnymi osobliwościami wychowawczymi, iż można mówić o socjalizacji pogranicznej, natomiast miasto pogranicza uznawać można za odrębny typ środowiska wychowawczego (Gołdyka 1997). Odwołując się do jego właściwości, można wyjaśniać postawy, orientacje, hierarchię wartości czy strukturę aspiracji życiowych młodzieży pogranicza. Właściwości wychowawcze miasta pogranicza polsko-niemieckiego można wykorzystywać przy wyjaśnianiu przyjmowania przez znaczącą część młodzieży postaw prorynkowych lub nastawień indywidualistycznych (Idzikowski 1995, 1996, 1998); zmiany (osłabienia) socjalizacyjnego znaczenia szkoły i nauczycieli i zmiany (wzrostu) znaczenia grup rówieśniczych, proponujących konkurencyjny wobec szkolnego i atrakcyjniejszy dla młodzieży uczniowski system wartości; zmiany charakteru orientacji życiowych czy struktury aspiracji edukacyjnych (Gołdyka 1993, 1998; Hajduk 1995, 1999; Narkiewicz-Niedbalec 1996, 1999; Papiór, Zielińska 1993, 1996; Lisowski 1999; Zielińska 1997, 1999). W interesującym nas w tym artykule aspekcie, badacze zauważają w mieście przygranicznym rekonstrukcję stylu wychowawczego rodziców na partnersko-opiekuńczy i liberalny, prowadzącą do zmiany relacji pomiędzy dziećmi i rodzicami. Zdaniem tych badaczy przypisywanie miastu przygranicznemu cech

typowych dla środowiska zachowawczego, opierającego się na wzorze socjalizacji apriorycznej, nie znajduje potwierdzenia w wynikach badań prowadzonych w małym mieście usytuowanym na pograniczu polsko-niemieckim. Sądzą, że warunki wychowawcze tego miasta (w tym styl wychowawczy rodziców, inny niż aprioryczny wzór socjalizacji) są kształtowane przez przygraniczne położenie, między innymi przez obecność dostępnego, dużego ośrodka po stronie niemieckiej (Idzikowski, Rongińska 1993).

W artykule podejmujemy próbę ukazania zachowań młodzieży miasta pogranicza polsko-niemieckiego wobec rodziców. Ukazanie tych zachowań stwarza możliwość odkrywania stojących za nimi prawdopodobnych postaw. Interesuje nas odpowiedź na pytanie, jakie są to zachowania, czy mają charakter trwałe, czy też podlegają zmianom, jak wyraziste są to zmiany i jaki jest ich kierunek? Ustalenia empiryczne w nim zawarte mogą zostać wykorzystane przy rozstrzygnięciu prawomocności przypuszczenia o osobliwościach socjalizacyjnych pogranicza, o mieście pogranicza polsko-niemieckiego jako środowisku wychowawczym.

2. ZAŁOŻENIA I PRZEBIEG BADAŃ

Dane przedstawione w artykule pochodzą z dwóch badań, pierwsze zrealizowane zostało w 1993, a drugie w 1997 roku w Słubicach¹. W 1993 r. badaniem objęto 288 uczniów pierwszych i drugich klas słubickich szkół ponadpodstawowych. Ankieterzy w 1997 r. dotarli do 194 osób biorących udział w badaniu pierwszym. Do opracowania zakwalifikowaliśmy 190 kwestionariuszy, co stanowi 66% zbioru kwestionariuszy zebranych w badaniu pierwszym. Badana zbiorowość zatem to 190 młodych słubiczan, poproszonych dwukrotnie, w 1993 i w 1997 r. o odpowiedzi na pytania identycznego kwestionariusza.

Postępując zgodnie z zasadami badań panelowych (Nowak 1965, Hajduk 1993, Zielińska 1997), należało rozstrzygnąć kwestię przyjęcia odpowiedniego dystansu czasowego, istotnego aby można było z większą wiarygodnością wnioskować o zmianie zachowań wobec rodziców, jednocześnie stwarzającego możliwość dotarcia w drugim badaniu do odpowiedniej części uczestników badania pierwszego. Zdecydowaliśmy się na próbę odszukania w 1997 r. uczestników badania z 1993 r., zakładając, iż taki dystans czasowy umożliwi odpowiedź na pytanie o charakter i zmianę zachowań młodzieży słubickiej wobec rodziców oraz zapewni dotarcie po czterech latach do odpowiednio dużej części uczestników badania zrealizowanego w 1993 r.

¹ Badania w Słubicach zainicjował prof. Edward Hajduk. Kierowany przez niego zespół objął nimi w 1992, 1993, 1994 i 1995 roku uczniów słubickich szkół podstawowych i średnich. Zob.: E. Hajduk (red.), *Spoleczne postawy młodzieży miast przygranicznych*, Zielona Góra 1995; E. Hajduk, B. Idzikowski (red.), *Młodzież w okresie zmian organizacji społeczeństwa*, Zielona Góra 1996.

3. REZULTATY BADAŃ

W obu badaniach pytaliśmy naszych respondentów o częstotliwość wybranych zachowań wobec rodziców. O większości tych zachowań, za badaniem CBOS (1997) da się powiedzieć, iż należą do kategorii *nie wolno, ale można*, nagannych lub dwuznacznych moralnie. Rozkład odpowiedzi młodych ślubiczian przedstawiamy w tab. 1.

W pierwszym i drugim pomiarze *często* i *czasami* głośno słuchał muzyki ze świadomością, iż przeszkadza rodzicom, zbliżony odsetek respondentów (7,9:7,5; 28,6:28,0). Pewne różnice pojawiają się wśród deklarujących takie zachowanie jako *rzadkie* (38,6:47,6) i twierdzących, iż nie zdarzyły im się *nigdy* (24,9:16,9), pierwszych jest w 1997 r. więcej o 9,0%, drugich mniej o 8,0%. Świadczyć to może o niekorzystnej, z punktu widzenia rodziców, zmianie zachowań progenitury wobec nich. Jeśli zwrócić uwagę na tych respondentów z 1993 r. którym, niezależnie od częstotliwości, zdarzyło się słuchać głośno muzyki ze świadomością, iż przeszkadza rodzicom i zestawić z tymi, którym nie zdarzyło się to nigdy (75,1:24,9), pojawi się możliwość wysunięcia wniosku, iż postawa nie licząca się z rodzicami, przeszkadzająca, jest postawą większościową i zmiana polega na jej pewnym w 1997 r. wzmocnieniu (83,1:16,9).

Tabela 1

Zachowania młodzieży ślubickiej wobec rodziców (odsetki)

Jak często zachowywałeś się w stosunku do swoich rodziców następująco ?	1993				1997			
	często	czasami	rzadko	nigdy	często	czasami	rzadko	nigdy
1. słuchałem głośno muzyki chociaż przeszkadzało to moim rodzicom	7,9	28,6	38,6	24,9	7,5	28,0	47,6	16,9
2. nie spełniałem życzeń i poleceń rodziców	8,5	36,0	45,0	10,5	7,4	40,7	43,4	8,5
3. nie przestrzegałem zakazów rodziców	6,3	30,2	43,9	19,6	12,7	33,9	41,8	11,6
4. skłócałem wzajemnie rodziców	1,1	7,0	12,8	79,1	0,5	4,3	10,7	84,5
5. potajemnie zabierałem rodzicom pieniądze	3,7	11,1	20,1	65,1	1,6	9,5	22,2	66,7
6. zgadzałem się z uwagami rodziców dla świętego spokoju	22,8	36,5	30,2	10,5	15,9	41,3	31,2	11,6

Mniejsze różnice zauważalne są w zakresie zachowań spełniających życzenia i polecenia rodziców. W pierwszym i drugim pomiarze zbliżony odsetek młodzieży ślubickiej *często* (odpowiednio 8,5:7,4), *czasami* (36,0:40,7) lub *rzadko* (45,0:43,4) nie wyrażał odpowiednim zachowaniem postawy zorientowanej na spełnianie życzeń

i poleceń rodziców. U zbliżonej części respondentów zachowanie takie nie wystąpiło nigdy (10,5:8,5). Agregując odpowiedzi tych młodych ślubiczian, którzy bez względu na to, jak często im się to zdarzało, nie spełniali życzeń i oczekiwań rodziców i porównując z odpowiedziami kategorii zachowujących się przeciwnie (89,5:10,5), uzyskuje się możliwość spostrzeżenia, iż w tym zakresie postawa nie licząca się z rodzicami była w 1993 r. bardziej wyrazista niż poprzednio przedstawiona i w 1997 r. ulega dalszemu, acz niezbyt znaczącemu uwydatnieniu (91,5:8,5).

Względnie wyraźniejsza różnica pomiędzy 1993 i 1997 r. związana jest z zachowaniami omijającymi zakazy rodziców. Często nie przestrzegano rodzicielskich zakazów odpowiednio 6,3% i 12,7% (wzrost o 6,4%), czasami 30,2% i 33,9%, rzadko 43,9% i 41,8%, zawsze stosowało się do nich 19,6% i 11,6% respondentów (spadek o 8,0%). Kumulując wybory dotyczące, niezależnie od częstotliwości, łamania zakazów rodziców w 1993 r. i odnosząc je do odpowiedzi świadczących o zachowaniach odwrotnych (80,4:19,6), możemy przypuszczać, iż postawa wymijania zakazów, nieliczenia się pod tym względem z rodzicami, była wyraźnie większościowa i w 1997 r. jeszcze na wyrazistości zyskała (88,4:11,6).

Wykorzystany wyżej sposób agregowania odpowiedzi respondentów wskazuje, iż w trzech ukazanych przypadkach zachowań dzieci wobec rodziców w 1993 oraz 1997 roku i stojących za nimi postaw, wszystkie w zasadzie uznać można z punktu widzenia rodziców za negatywne czy naganne (nie liczące się z rodzicami, nie respektujące ich oczekiwań, wymijające zakazy). Natomiast zmiany pomiędzy 1993 i 1997 r. są na tyle niewielkie, że można wskazywać na znaczną trwałość, stabilność czy powtarzalność zachowań młodzieży miasta przygranicznego wobec rodziców. Pojawienie się względnie niewielkich zmian pozwala także na wysunięcie przypuszczeń co do ich kierunku.

Dychotomizując rozkłady, poprzez agregację odpowiedzi określających własne zachowanie za realizowane często lub czasami oraz rzadko lub nigdy, uzyskujemy możliwość sprawdzenia wysuniętego w poprzednim akapicie wniosku (tab. 2), dotyczącego trzech omawianych zachowań badanej młodzieży wobec rodziców.

Tabela 2

Zachowania młodzieży ślubickiej wobec rodziców w ujęciu dychotomicznym (odsetki)

Jak często zachowywałeś się w stosunku do swoich rodziców następująco ?	1993		1997	
	często + czasami	rzadko + nigdy	często + czasami	rzadko + nigdy
1. słuchałem głośno muzyki chociaż przeskadzało to moim rodzicom	36,5	63,5	35,5	64,5
2. nie spełniałem życzeń i poleceń rodziców'	44,5	55,5	48,1	51,9
3. nie przestrzegałem zakazów rodziców	36,5	63,5	46,6	53,4
4. skłócałem wzajemnie rodziców	8,4	91,9	4,8	95,2
5. potajemnie zabierałem rodzicom pieniądze	14,8	85,2	11,1	88,9
6. zgadzałem się z uwagami rodziców dla świętego spokoju	59,3	40,7	57,2	42,8

Inna agregacja odpowiedzi młodych słuźbiczan prowadzi do istotnej modyfikacji wniosku dotyczącego postaw większościowych. Wydają się być nimi teraz, w mniejszej bądź większej przewadze zachowania i postawy przychylnie rodzicom, rozumiejące (liczenia się mniej lub bardziej zdecydowanego z nimi, respektowania ich oczekiwań i zakazów). Zauważyć jednak jednocześnie trzeba w 1993 r. znaczną wyrazistość zachowań dla rodziców z ich punktu widzenia niekorzystnych (odpowiednio 36,5%, 44,5%, 36,5%). Porównując rozkłady z badania pierwszego z wynikami dla 1997 r. (35,5%, 48,1%, 46,6%) utrzymać natomiast można w zasadzie pogląd dotyczący trwałości, stabilności czy powtarzalności zachowań, przy czym z uwagi na dziesięcioprocentową różnicę najslabsza stabilność wydaje się charakterystyczna dla przypadku trzeciego (tab. 2, pkt. 3). Po czterech latach młodzi słuźbiczanie są, jak widać, mniej skłonni do respektowania rodzicielskich zakazów. Tę słabszą gotowość do powtarzania po czterech latach zachowań przestrzegających zakazów, wyjaśniać można osiągnięciem przez badaną młodzież w 1997 r. progu formalnej dorosłości (pełnoletności), prowadzącej do większego poczucia niezależności, związanego także z większymi możliwościami korzystania z oferty (osobliwości wychowawczych) miasta przygranicznego (Gołdyka 1997). O mniejszej w 1997 niż w 1993 roku skłonności do przestrzegania rodzicielskich zakazów świadczyć mogą odpowiedzi młodych słuźbiczan na pytanie o pozostawianie na noc poza domem bez powiadamiania rodziców. W 1993 r. 12,6% biorących udział w badaniu nie wracało na noc do domu, nie informując o tym rodziców (31,7% chłopców i 3,1% dziewcząt). W 1997 r. udział tak zachowujących się wzrósł do 34,7% (49,2% chłopców i 27,6% dziewcząt). Tę dość istotną zmianę również można wyjaśniać osiągnięciem progu formalnej dorosłości, wynikającym z niego wzrostem poczucia niezależności, z przyznawanymi sobie w związku z tym uprawnieniami do określonego jej manifestowania w przestrzeni wychowawczej miasta przygranicznego.

Przechodząc do przedstawienia rozkładów dotyczących pozostałych trzech zachowań (tab. 1, pkt. 4, 5, 6) wskazać trzeba, że w pierwszym i drugim badaniu na częste skłócanie wzajemne rodziców wskazywał minimalny odsetek uczestniczących w badaniach (1,1:0,5). Zmniejszył się pomiędzy 1993 i 1997 rokiem odsetek *czasami* (7,0:4,3) i *rzadko* (12,8:10,0) skłócających rodziców, zwiększył natomiast udział nie podejmujących prób takich zachowań *nigdy* (79,1:84,5). Gdy dokonamy agregacji respondentów podejmujących zachowania intencjonalnie prowadzące do konfliktu pomiędzy rodzicami, niezależnie od częstości takich zachowań i odniesiemy do tych młodych słuźbiczan, którym takie zachowania nie zdarzyły się (20,9:79,1), wyraźnie rysuje się wniosek, iż młodzież miasta przygranicznego w 1993 r. zdaje się odznaczać postawą dbałości o właściwe relacje pomiędzy rodzicami, a zmiana polegalaby na pewnym uwydatnieniu tej postawy w 1997 r. (15,5:84,5). O dużym prawdopodobieństwie powyższego wniosku świadczyć mogą odpowiedzi na pytanie o znaczenie przyznawane zgodnemu życiu rodzinnemu. W 1993 r. z poglądem, iż harmonijne życie rodzinne jest ważne i rzutuje na pomyślne ułożenie innych sfer życia, zgadzało się 89,5%, a w 1997 r. 91,5% młodych słuźbiczan.

Interesująco prezentuje się rozkład odpowiedzi wskazujących na potajemne zabieranie przez respondentów rodzicom pieniędzy. W pierwszym badaniu do częstego zabierania pieniędzy rodzicom przyznało się 3,7%, a w drugim 1,6% młodych ślubiczan. Tak w 1993, jak i w 1997 roku zachowania takie zdarzały się *czasami* około jednej dziesiątej uczestników badań (odpowiednio 11,1% i 9,5%), *rzadko* próbowało ich około jednej piątej (20,1:22,2). Blisko dwie trzecie respondentów (65,1:66,7) zachowań takich nie podejmowało. Agregacja przyznających się w 1993 r. *często*, *czasami* i *rzadko* do potajemnego zabierania rodzicom pieniędzy i przeciwstawienie ich pozostałym uczestnikom badań (34,9:65,1), wskazuje na to, że drudzy prezentują postawę w tym względzie większościową, i że postawa ta na przestrzeni czterech lat w zasadzie nie uległa zmianie (33,3:66,7). Zwraca uwagę jednak fakt, iż jedna trzecia młodych ślubiczan w obu pomiarach przyznała się do potajemnego zabierania pieniędzy rodzicom.

O wyrazistości zachowań konformistycznych młodych ślubiczan wobec rodziców i ich ewentualnej zmianie informują wskazania na częstotliwość zgadzania się z nimi dla *świętego spokoju*. Pomiedzy 1993 i 1997 rokiem zmniejszył się odsetek często ulegających rodzicom w imię tej właśnie zasady (22,8:15,9), a zwiększył *czasami* ulegających rodzicom, także w imię tej zasady (36,5:41,3). Na podobnym też poziomie pozostał udział *rzadko* (30,2:31,2) uwzględniających w zachowaniach wobec rodziców zasadę ulegania w imię *świętego spokoju*. Na zbliżonym w zasadzie poziomie pozostał odsetek zasadę tę odrzucających, prawdopodobnie nie ulegających rodzicom bez rozstrzygnięcia racji (10,5:11,6). Kumulując tych respondentów, którym zachowania ulegające w imię powyższej zasady zdarzały się, uzyskujemy podstawę do wniosku, iż zachowania młodych ślubiczan wobec rodziców w 1993 r. miały charakter wyraźnie konformistyczny (89,5:10,5) i w 1997 r. powtarzają się (88,4:11,6).

Rozkład omawianych wyżej trzech kolejnych zachowań młodzieży ślubickiej wobec rodziców w ujęciu dychotomicznym (tab. 2) skłania do następujących wniosków. Możliwy do utrzymania, nawet w bardziej zdecydowanej postaci, wydaje się wniosek, iż badana młodzież odznacza się dbałością o harmonijne relacje pomiędzy rodzicami, że jakość relacji pomiędzy nimi nie jest jej obojętna i z biegiem czasu dbałość o prawidłowe relacje pomiędzy rodzicami wzmacnia się. Za mocniej ugruntowany można uznać pogląd, iż postawa negatywna (naganna) prowadząca do zachowań patologicznych (potajemnego zabierania pieniędzy) ma charakter wyraźnie mniejszościowy. Z kolei postawa ulegania wyznaczająca zachowania związane z maksymą *świętego spokoju*, choć w 1997 r. słabsza, jest również względnie wyraźnie widoczna.

Odmienne porządkowanie zebranych w badaniach informacji skłaniać może nie tylko do mniej lub bardziej zdecydowanych, ale i niekiedy przeciwstawnych wniosków na temat zachowań młodzieży miasta pogranicza polsko-niemieckiego wobec rodziców. Z uwagi na ograniczoną objętość nie przedstawiamy wniosków płynących z trzeciej możliwości analizy, z porównania odpowiedzi skrajnych (*często* – *nigdy*)

i pominięcia środkowych (*czasami – rzadko*). W świetle przedstawionych wyżej sposobów analiz, na pytanie, jakie zachowania przejawia (deklaruje) badana młodzież wobec rodziców, skłonni bylibyśmy do ostrożnego wniosku, (1) iż w znaczącym stopniu nie liczące się z rodzicami; (2) nie uwzględniające ich oczekiwań; (3) zorientowane na łamanie rodzicielskich zakazów; (4) wyraźniej konformistyczne; (5) a jednocześnie zapewniające poprawne relacje pomiędzy rodzicami. Równocześnie (6) przyjmowana przez badaną młodzież postawa powstrzymuje ją czy chroni przed większym nasileniem zachowań nagannych czy patologicznych (zabór pieniędzy rodzicom). Co tyczy się struktury zachowań badanej młodzieży wobec rodziców, można powiedzieć, iż jest ona powikłana. Zachowaniom z punktu widzenia rodziców pozytywnym towarzyszą zachowania z tego samego punktu widzenia negatywne, lub inaczej – zachowaniom sprzyjającym ukształtowaniu poprawnych relacji z rodzicami towarzyszą zachowania utrudniające je. Taka struktura zachowań może być efektem przyjmowanej przez *młodych dorosłych* strategii wobec rodziców, w myśl której realizacja przyznawanych sobie uprawnień w pewnych sferach wiąże się z postrzeganą potrzebą lub (i) koniecznością ustępstw w innych.

Próbując sformułować ogólniejszy wniosek na temat stopnia zmian zachowań, można zauważyć, z jednym wyjątkiem (tab. 2, pkt. 3), lekkie przesunięcia, które w interpretacji związać można z mocniejszym natężeniem znaku. Zachowania, które można byłoby nazwać ogólnie z punktu widzenia rodziców pozytywnymi czy sprzyjającymi, są po czterech latach nieco bardziej pozytywne czy sprzyjające, natomiast zachowania utrudniające czy z punktu widzenia rodziców negatywne, są po czterech latach takimi w nieco mocniejszym stopniu. Ponieważ zauważalne zmiany z jednym wyjątkiem trudno uznać za istotne, możliwy do zaproponowania jest następujący wniosek: zachowania młodzieży miasta pogranicza polsko-niemieckiego wobec rodziców mają zasadniczo charakter powtarzalny (stabilny), a ewentualna (prawdopodobna) ich zmiana zmierzałaby w stronę lekkiego, nieznacznego umocnienia (podwyższenia) znaku. Uczestniczący w badaniach młodzieź slubiczanie w 1989 r., w momencie otwarcia granic i wynikającego zeń gwałtownego przeobrażania miasta z peryferyjnego, zamkniętego i homogenicznego w otwarte i heterogeniczne (Kurcz 1992) mieli 11-12 lat, w momencie badania pierwszego 15-16 lat, drugiego 19-20 lat. Przedstawiony wyżej wniosek sugeruje, iż zachowania wobec rodziców, ukształtowane w ważnych fazach biografii, w warunkach intensywnej socjalizacji pogranicznej czy w środowisku wychowawczym radykalnie zmieniającego się miasta przygranicznego, będą odznaczać się wysokim stopniem trwałości, powtarzalności, a ewentualne, acz niewielkie zmiany, będą polegać na ich umacnianiu.

Spróbujmy przyjrzeć się wnioskowi dotyczącym zmian zachowań młodzieży miasta przygranicznego wobec rodziców, odwołując się do danych ukazujących (1) zachowania powtarzalne w kontekście każdej zmiany i (2) zmian zdychotomizowanych (tab. 3).

1) W pierwszym przypadku za powtarzalność zachowań (zachowania stabilne) uznaliśmy wybór w 1997 r. dokładnie tej samej co w 1993 r. możliwości odpowiedzi. Zmiana *in minus* oznacza każde przesunięcie z wyższej na niższą pozycję skali

Tabela 3

Zmiana zachowań młodzieży ślubickiej wobec rodziców w latach 1993-1997

Jak często zachowywałeś się w stosunku do swoich rodziców następująco ?	Każdą zmianą			Zmiany zdychotomizowane		
	zachowania powtarzalne	zmiana in-	zmiana in+	zachowania powtarzalne	zmiana in-	zmiana in+
1. słuchałem głośno muzyki chociaż przeszkadzało to moim rodzicom	43,4	25,3	31,3	71,4	14,8	13,8
2. nie spełniałem życzeń ani poleceń rodziców	44,5	24,8	30,7	63,5	16,3	20,2
3. nie przestrzegałem zakazów rodziców	43,4	17,5	39,1	67,7	11,2	21,1
4. skłócałem wzajemnie rodziców	74,3	16,1	9,6	88,2	7,5	4,3
5. potajemnie zabierałem rodzicom pieniądze	64,0	21,2	14,8	83,6	10,0	6,4
6. zgadzałem się z uwagami rodziców dla świętego spokoju	38,6	33,9	27,5	62,8	19,7	17,5

(na przykład z często na czasami lub z czasami na rzadko), zmiana *in plus* to przesunięcie odwrotne. Z danych zawartych w tab. 3 wynika, iż najwyższą powtarzalnością (stabilnością) odznacza się zachowanie związane z dbałością o relacje pomiędzy rodzicami, bowiem 74,3% młodych ślubiczian powtarza w 1997 wybory z 1993 r. Wysoką powtarzalność zauważamy przy potajemnym zaborze pieniędzy rodzicom, stabilni przeważają nad labilnymi (64,0:36,0). Natomiast najniższą powtarzalnością, z uwagi na proporcje pomiędzy stabilnymi i labilnymi (38,6:61,4) wydają się odznaczać zachowania wyznaczone przez zasadę *świętego spokoju*. Ten wariant prezentacji danych uzyskanych w badaniach podpowiada wniosek, iż młodzi ślubiczanie w czterech przypadkach (pkt. 1, 2, 3, 6) zmieniają jednak, z uwagi na proporcje stabilnych i labilnych, zachowania wobec rodziców, a ponieważ zmiany zmierzają w różnych kierunkach, równoważąc się w ogólnym rozrachunku, proste porównanie rozkładów z 1993 i 1997 roku prowadzić może do wniosku o ich znacznej powtarzalności, słabo dokumentowanego przez wariant *każdej zmiany*. Obrona tezy o powtarzalności zachowań młodzieży ślubickiej wobec rodziców wymaga w tym przypadku wskazywania na znaczący, od ponad trzydziestu ośmiu do prawie siedemdziesięciu pięciu, procent udziału respondentów stabilnych.

Prezentowane za pomocą wariantu pierwszego dane dotyczące respondentów zmieniających zachowania (labilnych) prowadzą do wniosku, iż ewentualna tendencja do zmian zachowań polegać może z jednej strony na umacnianiu się zachowań

dbających o prawidłowe relacje pomiędzy rodzicami (16,1:9,6), powstrzymujących przed zaborem pieniędzy (21,2:14,8), z drugiej strony na umacnianiu się zachowań związanych z nieprzestrzeganiem zakazów rodziców (17,5:39,1), niespełnianiem ich życzeń i poleceń (24,8:30,7), z uwydatnieniem zachowań nie liczących się z rodzicami, wyrażanych na przykład głośnym słuchaniem muzyki (25,3:31,3), odznaczających się słabnącą gotowością do ulegania rodzicom (33,9:27,5).

2) W drugim wariancie za powtarzalność zachowań uznaliśmy wybór w 1997 r. odpowiedzi mieszczącej się w podobnym co w 1993 r. przedziale. Zmianą w tym wariancie nie jest już zatem każde przesunięcie na inne miejsce skali, gdyż przesunięcie na przykład z *często* na *czasami* lub z *rzadko* na *nigdy* uznaliśmy za zachowanie stabilne. Zmianą *in minus* jest w związku z tym przejście z przedziału *często* – *czasami* do przedziału *rzadko* – *nigdy*, zmianą *in plus* przejście odwrotne. Uzyskany w ten sposób rozkład danych skłania do wniosku o znaczącej powtarzalności zachowań młodzieży miasta pogranicza polsko-niemieckiego wobec rodziców, o względnie słabej tendencji do ich zmiany czy modyfikacji. Bardzo wysoką powtarzalnością odznaczają się zachowania dotyczące zakłócania relacji pomiędzy rodzicami (88,2%), potajemnego zaboru pieniędzy (83,6%). Wysoką powtarzalnością odznaczają się zachowania manifestowane przez głośne słuchanie muzyki (71,4%), związane z przestrzeganiem zakazów rodziców (67,7%), spełnianiem ich życzeń i poleceń (63,5%), wyznaczone przez zasadę *świętego spokoju* (62,8%). Proporcje respondentów labilnych *in minus* i *in plus* wynikające z kierunków przesunięć utwierdzać mogą w przekonaniu o – z jednej strony – tendencji do umacniania się zachowań dbających o poprawne relacje pomiędzy rodzicami (7,5:4,3), powstrzymujących przed potajemnym zabieraniem pieniędzy (10,0:6,4), z drugiej strony w przekonaniu o umacnianiu się zachowań związanych z nieprzestrzeganiem zakazów rodziców (11,2:21,1), niespełnianiem ich życzeń ani poleceń (16,3:20,2), odznaczających się słabnącą gotowością do ulegania im (19,7:17,5). Mniej jasna jest kwestia zachowań wyrażanych głośnym słuchaniem muzyki, wariant drugi wskazuje (14,8:13,8) na tendencję inną niż pierwszy.

W badaniu powtórnym także zapytaliśmy młodych ślubiczian o stosunek do ojca i matki (tab. 4).

Tabela 4

Młodzież ślubicka o relacjach z ojcem i matką w latach 1993-1997

Jak oceniasz swój stosunek do rodziców?	1993					1997				
	doskonali	istnieją pewne trudności	obojętny	zły	bardzo zły	doskonali	istnieją pewne trudności	obojętny	zły	bardzo zły
Ojca	25,0	63,1	6,2	4,0	1,7	17,6	68,8	5,7	6,3	1,6
Matki	37,1	55,9	4,3	2,7	–	26,3	71,0	1,1	1,6	–

Uzyskane wyniki wskazują na to, że w 1993 r. badana młodzież za lepszy uważała stosunek do matki niż do ojca. Rezultat ten jest zgodny z ustaleniami badań ogólnopolskich, systematycznie wskazującymi na to, że młodzież polska za znacznie lepsze uważa stosunki z matką niż z ojcem (CBOS 1999). W 1997 r. pogorszeniu uległ stosunek do ojca i zwłaszcza do matki, z uwagi na piętnastoprocentowy przyrost respondentów wskazujących na pewne trudności (55,9:71,0) i ponad dziesięcioprocentowy spadek wskazujących na nastawienia doskonałe (37,1:26,3). W przypadku ojców wzrost ten wyniósł odpowiednio prawie sześć (63,1:68,8), a spadek nieco więcej niż siedem procent (25,0:17,6). Tendencja do pogorszenia stosunków młodzieży ślubickiej z ojcem, a zwłaszcza matką, oraz zmniejszenia różnicy pomiędzy pozytywnymi nastawieniami do matki i ojca, jest inna niż obserwowana w badaniach ogólnopolskich. Stwierdza się w nich poprawę stosunku młodzieży polskiej do ojca, a zwłaszcza do matki, oraz istotną i miejscami rosnącą różnicę pomiędzy pozytywnymi nastawieniami do matki i ojca (CBOS 1999). Obserwacja dotycząca tendencji do pogarszania stosunku młodych ślubiczian do ojca, a zwłaszcza do matki, zmniejszanie się różnicy pomiędzy pozytywnymi nastawieniami do matki i ojca, wiąże się w naszym przekonaniu z ukazaną wcześniej powtarzalnością pewnych zachowań, z tendencją do umacniania zachowań z punktu widzenia rodziców negatywnych. Zachowania te prawdopodobnie wywołują określone reakcje ojca i matki (rodziców), które pogarszać będą stosunek do nich.

4. PODSUMOWANIE

W artykule wykorzystaliśmy kilka sposobów uporządkowania i prezentacji wyników badań, wskazując między innymi na to, iż od nich w dużym stopniu zależą wnioski dotyczące zachowań większościowych, nie tyle znaczących, co przeważających. Potwierdzone spostrzeżenia skłaniają do następującego podsumowania. Struktura zachowań młodzieży miasta pogranicza polsko-niemieckiego jest złożona i powikłana. Zachowaniom sprzyjającym ukształtowaniu poprawnych relacji z rodzicami towarzyszą zachowania utrudniające je. Co się tyczy dynamiki zachowań tej młodzieży wobec rodziców, należy stwierdzić, iż mają charakter zasadniczo powtarzalny (stabilny), zauważone w badaniach przesunięcia świadczą o tym, że zmiana polegać będzie na względnie nieznacznym, choć być może systematycznym umacnianiu związanego z nimi znaku. Hipoteza możliwa do wyprowadzenia z proponowanego podsumowania może być sprawdzana w kolejnych badaniach młodzieży przygranicznego miasta.

BEHAVIOUR OF THE YOUTH INHABITING POLISH-GERMAN BORDER TOWNS TOWARDS THEIR PARENTS

Summary

The paper presents the results of a panel study carried out in 1993 and 1997 in Słubice. The study covered 190 young inhabitants of the city, who in 1993 were 15-16 years old. The objective was to show the behaviour of the youth towards the parents; the key issue being what kinds of behaviour there are, whether they are of a recurrent nature or whether they are subject to changes, how distinct the changes are and what their direction is.

The results lead to the following conclusions. (1) The structure of behaviour of young people inhabiting the Polish-German border town towards the parents is complex and complicated. The behaviour which favours establishing proper relations with the parents are accompanied by behaviour which impedes enhancement of such relations. (2) The behaviour of the youth being examined towards the parents is of a principally recurrent (stable) character. The shifts noticed in the examinations consist in a relatively imperceptible strengthening of the sign related to a given behaviour.

BIBLIOGRAFIA

- CBOS (1997), *Nie wolno, ale można. Stosunek Polaków do zachowań nagannych bądź niejednoznacznych moralnie. Komunikat z badań*, Warszawa.
- CBOS (1999), *Rodzice i rówieśnicy w opiniach młodego pokolenia Polaków. Komunikat z badań*, Warszawa.
- Gołdyka L. (1993), *Mikrosystem rówieśniczy młodzieży słubickiej*, w: E. Hajduk, E. Narkiewicz-Niedbałec, R. Orzełek-Bujak (red.), *Postawy młodzieży szkolnej terenów przygranicznych w okresie transformacji ustrojowej*, Zielona Góra.
- Gołdyka L. (1997), *Miasto pogranicza polsko-niemieckiego jako środowisko wychowawcze*, w: L. Gołdyka, J. Leszkowicz-Baczyński, L. Szczegółka, M. Zielińska (red.), *Transgraniczność w perspektywie socjologicznej*, Zielona Góra.
- Gołdyka L. (1998), *Młodzież miasta przygranicznego. Rodzinne uwarunkowanie postaw*, Roczniki Socjologii Rodziny, T. X, Poznań.
- Hajduk E. (1999), *Aspiracje uczniów społeczności pogranicza zachodniego*, w: L. Gołdyka (red.), *Transgraniczność w perspektywie socjologicznej – kontynuacje*, Zielona Góra.
- Hajduk E. (1995), *Kulturowe uwarunkowania orientacji aksjologicznej uczniów*, Rocznik Lubuski, T. XXI, Zielona Góra.
- Hajduk E. (1993), *Źródła utrudnień w stosowaniu panelu*, w: E. Hajduk (red.), *Metoda panelu. Różne implikacje*, Zielona Góra.
- Hajduk E., Orzełek-Bujak R. (1993), *Orientacje aksjologiczne uczniów*, w: E. Hajduk, E. Narkiewicz-Niedbałec, R. Orzełek-Bujak (red.), *Postawy młodzieży szkolnej terenów przygranicznych w okresie transformacji ustrojowej*, Zielona Góra.
- Idzikowski B. (1995), *Uwarunkowania gotowości młodzieży do życia w gospodarce wolnorynkowej*, Rocznik Lubuski, T. XXI, Zielona Góra.
- Idzikowski B. (1996), *Orientacje życiowe młodzieży miasta przygranicznego. Próba typologii*, Rocznik Lubuski, T. XXII, cz. 2, Zielona Góra.
- Idzikowski B. (1998), *Orientacje życiowe młodzieży szkolnej miasta przygranicznego. Badania panelowe*, Zielona Góra.
- Idzikowski B., Rongińska T. (1993), *Uczniowie w rodzinie*, w: E. Hajduk, E. Narkiewicz-Niedbałec, R. Orzełek-Bujak (red.), *Postawy młodzieży szkolnej terenów przygranicznych w okresie transformacji ustrojowej*, Zielona Góra.

- Kurcz Z. (1992), *Procesy integracji i dezintegracji społecznej w miastach pogranicza*, w: Z. Kurcz (red.), *Problemy społeczno-gospodarcze miast pogranicza polsko-niemieckiego*, Wrocław.
- Lisowski K., (1999), *Orientacje życiowe młodzieży miasta przygranicznego w latach 1993-1997*, w: L. Gołdyka (red.), *Transgraniczność w perspektywie socjologicznej – kontynuacje*, Zielona Góra.
- Narkiewicz-Niedbalec E. (1996), *Przemiany aspiracji edukacyjnych młodzieży miasta przygranicznego*, Rocznik Lubuski, T. XXII, cz. 2, Zielona Góra.
- Narkiewicz-Niedbalec E. (1999), *Aspiracje życiowe młodzieży miast przygranicznych (porównania polsko-niemieckie)*, w: L. Gołdyka (red.), *Transgraniczność w perspektywie socjologicznej - kontynuacje*, Zielona Góra.
- Nowak S. (1965), *Metody badań socjologicznych*, Warszawa.
- Papiór E., Zielińska M. (1993), *Społeczne stosunki uczniów w środowisku szkolnym*, w: E. Hajduk, E. Narkiewicz-Niedbalec, R. Orzełek-Bujak (red.), *Postawy młodzieży szkolnej terenów przygranicznych w okresie transformacji ustrojowej*, Zielona Góra.
- Papiór E., Zielińska M. (1996), *Udział młodzieży w życiu szkoły*, Rocznik Lubuski, T. XXII, cz. 2, Zielona Góra.
- Zielińska M. (1997), *Kariery zawodowe absolwentów wyższej uczelni. Biograficzne uwarunkowania karier zawodowych – badania panelowe*, Zielona Góra.
- Zielińska M. (1997), *Dynamika i kierunek przemian pozaszkolnej aktywności młodzieży w mieście przygranicznym*, w: L. Gołdyka, J. Leszkowicz-Baczyński, L. Szczegółka, M. Zielińska (red.), *Transgraniczność w perspektywie socjologicznej*, Zielona Góra.
- Zielińska M. (1999), *Opinie uczniów małego miasta przygranicznego o możliwościach kształtowania życia szkoły*, w: L. Gołdyka (red.), *Transgraniczność w perspektywie socjologicznej – kontynuacje*, Zielona Góra.